

Ljubezen in sovraštvo.

(Povest. — Piše Josip Bekš.)

XII.

Čitatelji so morda že sami uganili, da je bil novi prišlec naš znani šegavi Igljčar, kateremu je bila po odhodu Tinetovem prva skrb, da ga čuva kot punčico svojega očesa. Z Gričevja je bil izginil teden pozneje, in vaščani so domnevali o njem čudne reči.

Govorili so, da ni nič boljši kakor Brtoncelj sam in da se je ž njim le navidezno sovražil, medtem ko stá si sicer prav tajinstvena prijatelj. Priznati moramo, da je bil Igljčar v resnici zelo prikritega značaja, in vaščani niso vedeli o njegovem pohodu skozi vas ničesar, kar bi se lahko pribilo.

„Beži no, Igljčar, ali ti je treba tako beračiti po vaseh za tiste bore krajcarje? Lahko bi si sezidal hišo, pa odprl prodajalno kakor Brtoncelj — jaz vem, da imaš“, tako ga je včasih prestregla na poti kaka ženica ali gričevski očanec.

„Kakor Brtoncelj — ahà — le govorite, ko ne veste, da imate sredi vasi živega rablja, ki prej ali slej iztakne kar zaporedoma vsem upnikom oči. Slišiš ti, koliko ljudi je bogatih, pa ne hodijo tako s trebuhom za kruhom, kakor jaz. In koliko jih hodi — lahko bi rekel, s klobukom ali s slamnikom v roki, pa ne prodajajo šivank pa sukanca in drobiža, ampak za hrptom kradejo in požigajo, pa niso pošteni . . . Kdaj si čul o Igljčarju, da bi bil kaj vzal, da bi bil storil kaj žalega komu. Hehe, trideset let že hodim, pa me ne poznate, nak, ne poznate.“

„I no, saj ni tako hudo — samo mislim, da bi lahko bolj mirno preživel svoja stara leta, pa da bi si napravil lasten kót, vidiš — — —“

„Tako kakor Brtoncelj, kaj ne? — Boste videli, tako debelo boste še zijali, da ne boste zlepa ust zaprli. Vsak teden se enkrat vidimo ali pa še ne, pa ste tako neprebavljivi. Jaz ne vem, zakaj še pa ne brigate za Brtonclja — tega primite, pa ga vprašajte, če razločuje pravičen vinar od krivičnega, Igljčarja pa pustite!“

Takih-le ovir je imel Igljčar pri svoji kupčiji največ. Skoro nevoljen se je zdel, ko je potem koračil ne brigajoč se za levo ali desno, s seboj godrnjajoč skozi vas.

Eden je trdil, da je bogat, pa da stiska, čeprav ne ve za koga; drugi zopet pa je bil mnenja, da je revež, ker bi se sicer ne porival od praga do praga.

* * *

Brtoncelj je bil ujet. Če bi se bil izdal Gjuru, da pozna novodošlega Igljčarja, tedaj bi mu Gjuro nič več ne bil zaupal. Že tako ga je meril nezaupno od nog do glave, medtem ko je naravnost občudoval Igljčarjevo

preprostost in njegov drzni nastop. Molčé ponudi prišlecju vrč z mrzlo vodo in kos pečenke, ki je ostal od snočnje večerje.

Ko se Iglíčar okrepča in po kranjski navadi zahvali, izpregovori Gjuro:

„Človek, trdil si, da poznaš mojega prijatelja in da je celo tvoj rojak.“

„Res je, res — in da bi ne bilo res, bi ne imel ti takega prijatelja, in tudi sam bi ne bil izvržek izmed človeštva —. Pri nas imamo pregovor: Povej mi, s kom hodiš, in povem ti, kdo si —. Gospod, in če me nisi razumel, vprašaj še enkrat tega, ki ne ve, kam bi obrnil glavo.“

Gjuro je osupnil; jeza, vznemirjenost, razžaljenje, vse je zavrelo za hip v njem, in skoro ni vedel, kaj naj začne. Mišice na licih so mu vztrepetavale, oči so se mu debelo izbulile, dlani pa je stiskal v orjaške pesti. Spogledaval se je zdaj z Iglíčarjem, ki je stal pred njim hladnokrven, kakor je bil, zdaj zopet z Brtoncljem, ki si je grizel ustnice in natihoma preklinjal.

„Alah je sicer samo eden, Mohamed je tudi samo eden, Gjurov pa nastane lahko sto — ako me smatrata“, pri teh besedah se udari na prsi, ki so votlo zabobnele, „otrokom —; nečastno bi bilo, da bi vzdignil roko nad vama, ki je nista vredna.“

„Gospod, pomiri se; neumno je, ako se vznemirjaš radi mene. Glej, tam stoji konj, ki komaj čaka, kdaj me zopet ponese naprej, svet je širok in velik. Tudi ti si velik, toda Bog je večji od tebe, ker je ustvaril svet. Le nekaj bi še rad od tebe: kje imaš človeka, ki sta prišla k tebi s tem vinokupcem? Menim namreč, da Alah prepoveduje piti vino ali ž njim kupčevati svojim vernikom — tebi seveda ni nič nemogoče, tvojemu prijatelju pa še manj.“

Iglíčar je postal resen, v očeh so se mu kresali plameni; zavest, da namen posvečuje sredstvo, ga je delala močnega.

„Vprašaj tega hajduka, ki nosi človeško glavo, pa pasje ni vreden. Vprašaj neme stene moje kočje, po katerih so poprej viseli dragoceni handžari in puške! Ali vprašaj mirni kot mojega ležišča, kjer sta bili zviti dragi perzijski preprogi —. In če srečaš na poti kje tri ljudi, ki jezdijo konjiče, katerih mati biti bi se ne sramovala sveta Arabija — tudi te vprašaj, odkod prihajajo; in odgovorili ti bodo, da prihajajo z ropa, da so okradli Gjuro, pri katerem so pustili za spomin tega ničvredneža, ki jih je hotel prodati, kakor se prodajajo pri nas slive.“

Brtoncelj je gledal v tla mirno in tiho, kakor bi čakal, kdaj se zravna vrv nad njegovo glavo in ga potegne kvišku.

„Gospod, ta človek je zanesel v tvojo kočjo — če je bil morda poprej v njej blagoslov — prokletstvo in pogubo. Morda se še kje vidimo.“

Iglíčar se je obrnil, kakor bi hotel oditi, toda Brtoncelj je skočil za njim ter ga zgrabil za vrat.

„Nikamor! Tu pogineš, da ostane maščevanje tukaj.“

„Ne boš, Miloše! Ta človek te je razkrinkal in pokazal, da ni dobro imeti s teboj opravka.“

Gjuro je ravnal popolnoma hladnokrvno; stisnil je Brtonclja za vrat od strani, tako da je ta nehoté izpustil Iglíčarja, ki je jadrno sedel na konja in odjezdil.

„Vidiš, pobratime moj in satanov — da ne boš nosil po svetu krivic in trosil nesreče ljudem, ki te čisto nič ne brigajo, poprosi Alaha, naj ti bo milostljiv, ako zaslužiš usmiljenje. Rad bi, da bi ti pomagal pri iznebitvi ljudi, ki bi ti lahko stresli še marsikak goreč utrinek na tvojo nesramno glavo — toda, da ne boš ostril handžarjev, ki bi kdaj nabadali mene, da ne boš nabijal pušk, ki bi čez nekaj časa pokale meni na čast, zadnji nisi, tudi prvi ne boš — moja duša je sicer umazana, a tvoje se ne bo sramovala. Alahu na čast in slavo, ki si ga molil zato, da si se laskal meni — — — — —“

Gjuru se je zasvetil v roki nož, Brtoncelj pa je opotekajoč se telebnil v travo — — — — —

XIII.

„Marko, moj Marko — zlatec, dravec moj, sinko moj, koliko ur sem posedala pred durmi in z rosnim očesom gledala po poljani, odkoder si mi klical zadnji pozdrav! Marko moj!“

Poljubljala in objemala ga je, kakor bi ga hotela privezati nase, da bi ga ji nikdo več ne ugrabil.

Po večletnem razstanku ga je zopet gledala, z isto dušo, kakor jo je imel nekda — svojega sina — plemenita bolgarska žena.

Blaženemu Tinetu, ki je stal s Kovačkom par korakov za Markom, so se orosile oči. Tudi on se je spomnil svoje skrbne mamice, ki bolna težko pričakuje njegovega povratka in pomoči

Ljudje so hiteli po selu in radostno pozdravljali dobrega Marka, ki je porastel v krepkega mladeniča.

„Kako da si prišel? Vsi smo mislili, da si že mrtev ali da robuješ kakemu grozovitemu Turčinu“, so ga izpraševali sosedje in se prerivali okrog njega, pa ga objemali in poljubljali.

„Molitev in zaupanje v Boga sta me rešila! Ah majka, da bi vedela, kako grozoviti ljudje so po svetu. Kako je ravnal z menoj hudobni Gjuro! Kako me je mučil in mi vsiljeval krivo vero; a ostal sem trden. Pred očmi mi je bila tvoja ljubezen, tvoji nauki, ki si mi jih zasajala v srce, ostal sem stanoviten! O da bi vedela, kak boj bije tam zunaj med hudobnimi ljudmi ljubezen s sovraštvom!“

In zopet sta se poljubljala . . .

Prebivalci skoro celega sela so se gnetli za Markom, njegovo materjo in našima znancema v hišo, po selu pa je odmeval kakor bojni krik — glas:

„Marko se je vrnil, pridite, Marko je tu!“

In sedaj se je pričelo pripovedovanje brez konca in kraja, in ko je končal, tedaj je moral začeti iznova. Pripovedoval je tudi o Kovačku in Tinetu, ki ju je rešil iz brloga, in ki sta bila istotako ujeta kakor on sam.

Ta dva pa sta sedela na klopi pri ognjišču ter nemo premišljala o begu in poti, ki jo imata nastopiti v domovino.

Markova mati jima je prinesla po stari slovanski šegi kruha in soli ter jima postregla tudi s pijačo.

Vaščani pa so posedli okrog ognjišča, drugi pa so se gnetli v veži in pred hišo. Seve, da tudi ni nedostajalo otrok, ki so moleli kodraste glavice skozi troje nizkih in majhnih oken.

Tine je moral pripovedovati — kolikor je bil namreč več bolgarskega jezika, ki si ga je priučil deloma od Marka, prevesno pa mešal s slovenščino — o svoji domovini, nje prebivalcih in kar je sploh doživel. Ko pa so seljani izvedeli, da ima doma na smrt bolno mater, ki ga čaka in kateri je bil takorekoč uplenjen, so ga vsi pomilovali in nazivljali: „Slovenski Marko — tudi ti se boš vrnil svoji majki v naročje.“

Kovaček pa se je obračal po radovednih poslušalcih in skoro čudil se je, da so bili vsi Bolgari oboroženi. Da ni poznal velikodušnosti Markove, ki ga je rešil iz Brtoncljevih in Gjurovih krempljev, gotovo bi si bil mislil: kaj če nisem zopet med kakimi razbojniki. Ves čas, odkar so potovali — in to je trajalo dva dni — ni verjel niti samemu sebi, ali je prost ali še ujet. Čuvstva so mu takorekoč otopela in udal se je popolnoma v voljo božjo. A ne tako Tine. Prepričan jé bil, da se gotovo vrne domov, le tega ni mogel revež vedeti, ali dobi še mater živo, ali morda baš na mrtvaškem odru, ali pa so mu jo že pred nekaj dnevi pokopali? Marsikatero noč, ko so drugi spali, je prebiral jagode na molku, ki mu ga je izročila ljubeča mati na pot, in marsikatera solza mu je kanila na njeno sliko, ki jo je hranil kot najdražji biser.

„Majka, ali ne veš, da je Ognjin, tisti pošteni junak, o katerem so slepci zlagali pesmi in jih popevali po selih, tudi zaveznik Gjurov?“

„Marko!“

„Ognjin? Ni mogoče!“ je bilo slišati par glasov izmed možakov, ki so se začudeno zavzeli.

„Natančno sicer ne vem, pa čul sem tako po strani od Gjura in Miloša — da ima ž njimi nekaj zveze in da so mu celo na sledu.“

„Čudno — včeraj se je privlekel smrtnonevarno ranjen s konjem domov in se zaprl v svojo kočo. Bajе ne pusti nikogar k sebi“, je odgovarjala mati ter se čudila sinovi povesti.

„Ali leži še v koči? Ulomimo, morda poizvemo kaj natančnejšega“, se je odzvalo par mož.

„Skoro bi bilo nevarno! S seboj je imel tistega velikega črnega psa, ki nam je pred štirimi leti zadušil dve ovci. Če kdo stopi pred vrata, tedaj renči in grize po vratih, da je groza. Pes njegov je hujši od volka.“

„Mene pozna dobro in mi je prijazen; jaz odprem“, odgovori Marko, ki bi bil rad prodril stvari do dna.

Marko je namignil našima znancema, ki sta se dvignila, za njima pa vsi seljani, ki so tiho govoreč počasi odkorakali.

Ni jim bilo treba daleč hoditi. Peta kočja od Markove je stala ob potoku, prav tam, kjer so vaški pastirji napajali goved in konje. Bila je krita s slamo, kakor vse drugo, ter zatvorjena s težkim zapahom.

Pes je začutil bližajoče se ter pričel renčati in se vzpenjati po zapahu.

„Marko, ne hodi!“ ga je svarila mati, toda sin je že potrkal po zapahu in pričel miriti psa.

„Ná — Vuk!*) Psss—ss!“

Pes je izpoznal Marka; začel je udanejšje cviliti, in slišalo se je, kako je otepal z repom po zapahu.

Marko je poskušal odriniti zapah ter zasadil v podnožje težak železen klin — toda bil je preslab.

Uprlo se je obenj na prošnjo Markovo še par možakov in zapah je treščil z ropotom in hruščem na tla. Pes je planil na prosto, toda Marko ga je prestregel in dobrodušno pogladil. Žival je postala hipoma krotka ter se vzpenjala po njem, potem pa zopet izginila v koči.

Marko je vedel, da je Ognjin zelo pri koncu, ker ni bilo slišati nobenega glasu. Vstopil je v zaduhlo izbo.

Pred njim se je odprl ganljiv prizor.

Konj, ki ga je prijezdil Ognjin domov, je sklanjal glavo nad ranjencem, ki je ležal na otepu slame — in nepremično zrl v hropečega Ognjina.

Vuk pa je skakal brez prestanka zdaj okrog Marka, zdaj zopet okrog konja in njegovega gospodarja.

„Marko —! Čemu prihajaš, pusti me, da umrem, kakor sem — puščal — jaz — druge, da so umirali — —. Pes moj je boljši od svojega gospodarja, Marko!“ Počasi in v presledkih je govoril ter tiščal roko na levo prsno stran, iz katere je vrela počasi kri, kaplja za kapljo.

„Ognjin, ali se kesaš — glej, Gjuro te pričakuje na Plani, pričakovati bi te imel tudi jaz, a šel sem — da bi ne bil prisoten — —“

„Marko! Gjuro ima na vesti marsikatero žrtev, tudi — tisti človek, ki je moral doiti z dvema žrtvama — tudi tisti človek —“

Nadaljevati ni mogel, iz ust mu je bruhala kri, Marko pa se je sklonil, ga na lahno privzdignil in mu brisal s čela mrzli pot.

Blažev Tine in Kovaček pa sta stala kakor ukopana. Še-le zdaj sta videla, pred seboj gledala, kako sladko je ljubiti svoje sovražnike.

* * *

Prst božji se je očitvidno pokazal.

Ognjin, ki so ga imeli na selu za junaka, ki brani svoj rod, je pomagal Gjuru, da je kupčeval z ljudmi, da je ropal in požigal, kakor so to delali po okolici njegovi verni bratje, krvoloki Turčini.

*) vuk = volk; ime psa.

Pokopavali so ga drugi dan, in marsikateri sivolasi starec je mignil žalostno z glavo:

„Žalostna mu majka, žalostna mu rodna Bolgarska!“

Na njegovi gomili so zasadili seljani lesen križ, a Vuk je baje križ zopet izruval, ga nesel pred Markovo kočo, se zopet vrnil na mesto, kjer je počival njegov gospodar — ter lakote poginil. Tako so pravili seljani še teden dni pozneje zvečer pod vaško lipo. (Dalje prihodnjič.)

Na bojnem polji.

Oj bojno polje, bojno polje,
Kako prestrašno si sedaj!
Kar vid doseže, vse podolje
Krvave je nesreče kraj.

Pred kratkim še žvenket orožja
Zvenel je tod ob zid živeč,
A zdaj si širna njiva božja —
Pomiril vse je bridki meč.

Zelene lipе sred ravnine
Otožno vrhe majejo
Pa gledajo, kako vse mine
Pa grobom senco dajejo.

Oj bojna, bojna ti ravnina,
Kako si strašna ti sedaj!
Propadla tod je domovina,
Nesreče si postala kraj.

Osojski.

Presenečenje.

(K sliki.)

Kaj ste ga poznali
Vrtoglavčka Lukca,
S srajčico gosposko — ?
Kadar on zauka,
Nič se vam ne šali,
Po dvorišču vse spodi vam:
Kuro, racko, gosko.

Pa so rekli vsi od fare,
Da bi pel na koru,
Ko po glasu vse prekaša —
Tudi pevce stare,
Tudi fante v vaškem zboru.

Saj ste ga poznali
Šekca od soseda,
Nič se vam ne šali,
Če pogleda
Izza vogla
In zobe pokaže ostre.

Pa so rekli vsi na vasi,
Da bi stražil lahko vas,
Ko ima zobe tak ostre,
Ko ima tak močen glas.

Lukec, šekec — to sta ptička,
So vaščani deli včasi:
Če se šekec z mačko sprička,
Tudi Lukec se oglasi.

In nekoč je nesel jajca
V cajnici k sosedu,
Pa je pel in vriskal, ukal
Kot navadno vsako pot.

— „Čakaj, čakaj, nagajivec,
Malo te ostrašim,
Malo te preplašim —“
Si je mislil šekec
In zalajal, skočil predenj.

Kdo je zmagal? Menda nihče —
Cajnica na fleh leži,
Nekaj jajc se ja pobilo —
Lukec se solzi,
Šekec gleda in stoji.

Ej ti Lukec, ti, ti, ti —
Ej ti Šekec, ti, ti, ti —!

Josip Bekš.

